

Fyra år och åtta åtgärder
för Östersjön

För oss vid Stockholms universitets Östersjöcentrum står havet i fokus. Vårt arbete för en bättre och mer hållbar havsmiljö bygger på fyra specifika temaområden: minska övergödningen, begränsa farliga ämnen, fiska hållbart och skydda marina ekosystem. I denna skrift kan du läsa om våra åtta konkreta förslag på politiska åtgärder för Östersjön den kommande mandatperioden.

Fyra år och åtta åtgärder för Östersjön

Östersjön är ett av världens mest känsliga innanhav. Det är kraftigt övergött, har ett torskbestånd i kris och är förorenat av kemikalier och plast. Men allt är inte negativt, på övergödningssidan kan vi se en försiktig men tydlig återhämtning. Rätt politiska beslut kan alltså göra stor skillnad.

Havet förbinder nio länder och har under historiens gång varit ett centralt nav för handel och utbyte. Blå tillväxt är på såväl EU:s som Östersjöländernas agendor och de marina näringarna utvecklas stadigt. Turism är den sektor av de marina näringarna som bidrar mest till BNP i Sverige. Detta kräver en god havsmiljö – för vem vill bada, segla eller fiska i ett hav med störande cyanobakterieblomningar och brist på matfisk? Ett hållbart brukat hav med rik biologisk mångfald är också en förutsättning för att blå näringar som fiske och vattenbruk ska kunna växa.

I dessa valtider är det viktigt att lyfta Östersjöfrågorna. Vad som behöver göras är väl känt. Men trots detta händer nästan ingenting. Nu behövs krafttag! Stockholms universitets Östersjöcentrum menar att följande åtgärder krävs under kommande mandatperiod för att fortsätta på vägen mot en bättre havsmiljö.

Tina Elfving
Föreståndare

Christoph Humborg
Vetenskaplig ledare

Östersjöcentrums ledning
ombord på forskningsfartyget
R/V Electra af Askö .

*Forskning visar att jordbruket
är den viktigaste källan till
vattenburet kväve och fosfor
som når havet.*

Minska övergödningen

Övergödning är det överskuggande miljöproblemet för Östersjön. Symptomen på övergödning är synliga i så gott som alla delar av Östersjön i form av algbloomningar, minskat siktdjup och försämrade livsmiljöer. Dessutom leder övergödningen till syrebrist, både på botten och i djupa vattenlager, vilket har fått särskilt allvarliga konsekvenser för Östersjöns viktigaste rovfisk, torsken. Glädjande nog har tillförseln av växtnäringsämnen från land minskat, och i vissa delar av Östersjön syns nu förbättringar. Men det tar tid och kräver fortsatta och ökade insatser.

Forskning visar att jordbruket är den viktigaste källan till vattenburet kväve och fosfor som når havet. Stora insatser har gjorts i många länder men arbetet måste fortgå. Utöver jordbruket är avloppssektorn en viktig källa.

1. Öka budgeten för jordbrukets växtnäringsåtgärder, särskilt för fosfor, i landsbygdsprogrammet

Landsbygdsprogrammet (LBP) är en del av EU:s jordbrukspolitik och finansieras till hälften av medlemsländernas nationella budgetar. Genom LBP kan lantbrukare och andra få ersättning för miljöåtgärder.

2. Öka det jordbrukspolitiska stödet via EU:s jordbrukspolitik (CAP) till jordbruk med balans mellan växtodling och djurhållning

Ett effektivt utnyttjande av växtnäringsämnen är grunden för att minska risken för läckage av näringsämnen. En bra balans lokalt/regionalt mellan antalet djur och tillgänglig åkermark underlättar för en korrekt hantering av stallgödsel och ökar växtnäringsutnyttjandet. Därmed minskar risken för förluster till omgivande vatten och bidrar på så vis till att öka växtnäringsutnyttjandet.

Begränsa farliga ämnen

Kraftfulla beslut har effekt. Förbuden mot DDT och PCB ledde till att det nu är ganska vanligt med havsörn och säl i våra kustområden. Åtgärdsarbetet var lättare förr när havet hotades av stora industriella punktutsläpp. Idag är det föroreningar från konsumtionen av ett oändligt antal produkter som innehåller alla möjliga kemikalieblandningar – för många att övervaka, studera och bearbeta i regleringsprocesser. Riskbedömning och kemikalielagstiftningen håller inte jämna steg. Vi måste därför agera utifrån försiktighetsprincipen.

3. Verka för att mycket långlivade kemikalier ska kunna förbjudas i grupp inom EU:s kemikalielagstiftning REACH

Kemikalier med långsam nedbrytning stannar kvar i miljön under lång tid och halterna ökar så länge utsläppen pågår. Även om vi ännu inte påvisat att en grupp ämnen är giftiga och/eller kan ansamlas i organismer så ska egenskapen att vara långlivad (hög persistens) införas som ett eget kriterium för reglering inom REACH.

4. Inför avancerad rening på de största avloppsreningsverken inom Sveriges avrinningsområde till Östersjön

Vår kunskap om långsiktiga effekter av kemikaliebelastningen i Östersjön är bristfällig. Avloppsvatten samlar tusentals kemiska föroreningar som härstammar från mänskliga aktiviteter och flera av dessa renas dåligt i dagens reningsverk. Om avancerad rening införs på de större avloppsreningsverken som tar emot avloppsvatten från mer än 100 000 anslutna personer så kan utsläppen av en mängd olika kemiska föroreningar till Östersjön minskas kraftigt.

Riskbedömningen och kemikalielagstiftningen håller inte jämna steg. Vi måste därför agera utifrån försiktighetsprincipen.

*En ekosystembaserad
fiskeförvaltning som tar hänsyn
till hela ekosystemet krävs för
en god havsmiljö.*

Fiska hållbart

Östersjöns föränderliga havsmiljö med oregelbundna saltvatteninbrott i kombination med stor mänsklig påverkan, gör det särskilt svårt att förvalta fiskbestånden på ett hållbart sätt. Därtill överskrider vetenskapens rekommenderade fångstkvoter i Östersjön år efter år. En ekosystembaserad fiskeförvaltning som tar hänsyn till hela ekosystemet krävs för en god havsmiljö.

5. Använd försiktighetsprincipen – inför ett fiskestopp på torsk

Östersjötorskens nuvarande situation är dålig, särskilt i det östra beståndet där fiskarna är många, små och magra, och de större individerna är få. Mycket tyder på att torskens biologi är starkt förändrad.

Det finns i nuläget ingen konsensus i forskarvärlden om vad som förklarar denna situation. Men situationen är akut och därför bör försiktighetsprincipen tillämpas och ett fiskestopp på torsk i det östra beståndet införas. Det går naturligtvis inte att garantera att ett fiskestopp har önskad effekt, men det är ett sätt att ge denna viktiga Östersjöart en chans till återhämtning. Effekten bör kunna utvärderas efter bara några år.

6. Förbjud ålfiske i svenska vatten

Den europeiska ålen är akut hotad. EU-kommissionens förslag förra året om att förbjuda allt ålfiske i EU:s vatten gick inte igenom i ministerrådet. Därför behöver Sverige nu fortsätta driva frågan på EU-nivå, men även vara ett föregångsland genom att förbjuda ålfiske i svenska vatten.

Skydda marina ekosystem

Fungerande livsmiljöer och biologisk mångfald är grunden för allt liv i Östersjön. Ett sätt att värna mångfalden är att öka kvaliteten i skyddade marina områden. På pappret har Sverige uppnått målet att skydda tio procent av undervattensmiljön, men i praktiken finns fortfarande brister i skyddet av värdefull undervattensnatur (t.ex. regler för när och hur man får fiska). Skyddade områden behöver även vara sammanhängande och ingå i ett ekologiskt representativt nätverk.

7. Avsätt specifika budgetmedel för att stärka kvaliteten på marint områdesskydd

Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelserna behöver resurser för att följa upp behovet av ett bättre skydd samt för att tillgodose att skadliga aktiviteter, såsom fiske och sjöfart, kraftigt begränsas där det behövs.

8. Inrätta referensområden fria från mänsklig påverkan

Referensområden är viktiga verktyg för utvärdering av det marina skyddet som helhet och ger möjlighet att bedöma om försämringar av undervattensmiljön beror på fiske, sjöfart, fysisk exploatering eller klimatrelaterade faktorer och övergödning. De kan fungera som en försäkring för oväntade effekter av fiske och kan långsiktigt gynna fisket om de skyddar lek- och uppväxtmiljöer.

*Skyddade områden behöver
vara sammanhängande
och ingå i ett ekologiskt
representativt nätverk.*

Stockholms universitets Östersjöcentrum

Vid Stockholms universitet har framgångsrik forskning och utbildning om havet bedrivits i över fem decennier. Här utförs världsledande Östersjöforskning, men även forskning i andra svenska havsområden, i tropiska hav och i polarområdena. Forskningen bidrar i sin tur till universitetets breda utbud av marina kurser och utbildningar. Östersjöcentrum har i uppdrag att stärka och synliggöra den marina verksamheten vid universitetet.

Vi är en länk mellan vetenskapen och samhället. En unik kombination av forskare, kommunikatörer och omvärldsanalytiker som arbetar med att öka kunskapen om havet och förbättra samhällets åtgärder mot olika miljöutmaningar. Vi ger vetenskapligt stöd i Östersjörelaterade beslut och gör forskningsresultat användbara för samhället. Fokus ligger på Östersjöns miljöutmaningar; minska övergödningen, begränsa farliga ämnen, fiska hållbart och skydda marina ekosystem.

